

İklim Adaleti ve Turizm 8

Ayşe Selin Dülger¹

Özet

İklim değişikliği, tüm dünyada etkileri giderek daha görünür hale gelen küresel çapta bir sorundur. Bununla birlikte, iklim değişikliğinin etkileri farklı toplumsal gruplar arasında farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Özellikle, iklim değişikliğinin etkileri ile mücadelede yeterli altyapıya sahip olmayan kırılgan toplumlar iklim krizinin sonuçlarını daha ağır bir biçimde deneyimlemektedirler. Buna ek olarak, iklim değişikliğinin etkileri yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi gibi demografik değişkenlere göre bireyler üzerinde farklı etkiler göstermektedir. Turizm sektörü ise kırılgan yapısı sebebi ile iklim krizinden doğrudan etkilenebilmekte, bilinçsiz ve plansız bir şekilde faaliyetlerinin devam etmesi durumunda iklim değişikliğine sebep olabilmektedir. Bu kitap bölümünün amacı; iklim değişikliği ve turizm arasındaki çift yönlü ilişkinin iklim adaleti perspektifinden açıklanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak, iklim değişikliği kavramı ile iklim değişikliği ve turizm arasındaki çift yönlü ilişki açıklanmıştır. Son olarak, temeli çevresel adalet kavramına dayanan iklim adaleti kavramı açıklanarak turizmde iklim adaleti tüm boyutları ile ele alınarak bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

1. GİRİŞ

İklim değişikliğinin yaşandığı ve zaman içerisinde etkilerinin tüm toplumlar tarafından hissedildiği artık bilimsel bir gerçekliktir ve değişen koşullara uyum sağlayacak yeterli kaynağa sahip olmayan savunmasız toplumlar bu etkileri daha yoğun bir biçimde deneyimlemektedir (Buizza, 2023: 22). İklim değişikliğinin; yoksulluk, suç oranları ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile salgın hastalıkları daha da ağırlaştırma potansiyeli bulunmaktadır ve bu durum, özellikle başa çıkma kapasiteleri sınırlı olan destinasyonlardaki toplumlar ile marjinal gruplar üzerinde ek ve orantısız

1 Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, ayse.dulger@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8897-013X

yükler oluşturarak mevcut kırılganlıkları derinleştirmektedir (Amorim-Maia, Anguelovski, Chu, ve Connolly, 2022; Pelling, Chow, Chu, Dawson, Dodman, Fraser, Hayward, Khirfan, McPhearson, Prakash ve Ziervogel, 2021).

Yasal yaşa ulaşmadıkları için siyasi süreçlerde temsil edilemeyen çocuklar ve gençlerin ihtiyaçlarının gözetilmesi, iklim adaleti tartışmalarında kritik bir öneme sahip olup bu gereklilik, yalnızca iklim değişikliği sonucunda kültürlerini, toplumsal yapılarını ve geçim kaynaklarını kaybetme riski taşıyan kırılgan nüfusların korunması açısından değil, aynı zamanda gelecekteki kuşakların hak ve ihtiyaçlarının güvence altına alınması bakımından da temel bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir (Jourdan ve Jani Wertin, 2020: 2). Bununla birlikte, iklim krizi cinsiyet açısından da tarafsız bir olgu değildir; aksine, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirerek kadınlar ve kızlar üzerinde orantısız etkiler yaratmakta ve bu grupların geçim kaynakları, sağlık durumları ve güvenlikleri açısından daha ağır tehditler ortaya çıkarmaktadır (UN Women, 2025).

İklim değişikliğinin farklı toplumsal gruplar üzerindeki farklı etkileri sadece çevresel bir sorun değil aynı zamanda turizm faaliyetlerinin planlanması, uygulanması ve yönetilmesi süreçlerinde adalet ilkelerinin gözetilmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, iklim adaleti yaklaşımı turizm sektörünün kırılgan toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltma ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme açısından kritik bir öneme sahiptir.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün Brundtland Komisyonu Raporu'ndan geliştirilen sürdürülebilir turizm tanımı, mevcut turistlerin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılayan, buna karşın gelecekteki fırsat ve kaynakları da koruyup geliştirmeyi hedefleyen bir kalkınma yaklaşımını ifade etmektedir (UNWTO, 1994: 30). Sürdürülebilir turizm yönetim yaklaşımı ise her ne kadar çevresel koruma, sosyoekonomik refah ve uzun vadeli kaynak yönetimi gerektirse de (WTO, 2004), kalkınmanın maliyet ve faydalarının turizm paydaşları arasında adil bir biçimde dağıtılmasına ilişkin sorunları ve bu alandaki yapısal eşitsizlikleri açık şekilde ortaya koymamaktadır (Camargo, Lane ve Jamal, 2008: 70).

Tüm bunlara rağmen, mevcut araştırmalar turizmin yol açtığı sosyal geri bildirimlere ve turizm-koruma dengesinin sürdürülebilir biçimde yönetilmesine yeterli düzeyde odaklanmamıştır ve adil yönetim süreçlerini güçlendirebilecek adalet ve eşitlik perspektiflerinin turizm çalışmalarında daha kapsamlı şekilde ele alınması gerekmektedir (Higgins-Desbiolles, 2018; Jamal ve Camargo, 2014; Morea, 2021: 4). Literatürdeki bu boşluğu gidermek amacıyla, bu kitap bölümünde turizm ve iklim değişikliği

arasındaki çift yönlü ilişki (turizmin iklim değişikliği üzerindeki etkisi, iklim değişikliğinin turizm üzerindeki etkisi), iklim adaleti kavramı ve turizm ile iklim adaleti etkileşimi kapsamlı ve sistematik bir biçimde ele alınmaktadır.

2. TURİZM VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ: ÇİFT YÖNLÜ İLİŞKİ

Sıcaklık rejimlerinde ve atmosferik koşullarda uzun vadeli değişimleri ifade eden iklim değişikliği; güneş aktivitesindeki dalgalanmalar veya büyük ölçekli volkanik patlamalar gibi doğal süreçlerden kaynaklanabildiği gibi 1800’lü yıllardan itibaren kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların yakılmasını içeren insan faaliyetlerinden de kaynaklanabilmektedir (Birleşmiş Milletler, 2025). 20. yüzyılın ortalarından bu yana ise Dünya iklim sisteminde gözlemlenen değişimlerin, özellikle fosil yakıt tüketimi başta olmak üzere insan kaynaklı faaliyetler sonucu gerçekleştiği ve bu faaliyetlerin atmosferdeki sera gazı yoğunluklarını artırarak gezegenin ortalama yüzey sıcaklığında belirgin bir artışa yol açtığı ifade edilmektedir (NASA, 2025).

“Antropojenik” veya “insan kaynaklı iklim değişikliği”, günümüzde dünyanın tüm bölgelerinde gözlenen çok sayıda hava ve iklim aşırılığının temel nedeni olan insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak tanımlanmaktadır ve bu kapsamda iklim sistemini etkileyen başlıca antropojenik süreçler aşağıda yer almaktadır (Dünya Meteoroloji Örgütü-WMO, 2025):

- Fosil yakıtların yakılması,
- Ormanların yok edilmesi,
- Arazi kullanımı ve arazi kullanımındaki değişiklikler,
- Hayvancılık yönetimi uygulamaları,
- Gübre kullanımına ilişkin tarımsal faaliyetler,
- Atık yönetimi süreçleri ve
- Çeşitli endüstriyel üretim süreçleri.

İklim değişikliği ile turizm sektörü ekonomik ve sosyal boyutları itibarıyla karşılıklı bağımlılık ilişkisi içindedir ve iklim değişikliğinin turizm üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde, turistik açıdan aktif destinasyonlarda ortaya çıkabilecek belirli dönüşümlerin öngörülmesi kaçınılmaz görünmektedir (Civelek, 2022: 132). Diğer taraftan, turizm de birçok açıdan iklim değişikliğine sebep olmaktadır. Bu bölümün alt başlıklarında, turizm ve iklim değişikliği arasındaki çift yönlü ilişki detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

2.1. Turizmin İklim Değişikliği Üzerindeki Etkisi

Turizm sektörü, çevre üzerinde güçlü ve çok boyutlu bir etkiye sahiptir (Gössling, 2002) ve bu etkinin kapsamı özellikle havayolu taşımacılığından kaynaklanan karbondioksit emisyonlarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda uçuşların doğrudan etkileri (uçak izleri gibi) aracılığıyla da iklim sistemi üzerinde önemli sonuçlara sebep olmaktadır (Hamilton, Maddison ve Tol, 2005: 245).

Lenzen, Sun, Faturay, Ting, Geschke ve Malik (2018) çalışmalarında turizm sektörünün karbon ayak izi küresel emisyonlarının yaklaşık %8'ini oluşturduğunu ve bu oranın neredeyse yarısının ulaşım kaynaklı olduğunu belirtmektedirler. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (WTTC) verilerine göre, seyahat ve turizm sektörünün 2024 yılındaki küresel sera gazı (GHG) emisyonları, sektörün zirve seviyeye ulaştığı 2019 yılına kıyasla yüzde 9,3 oranında azalmıştır ve güncel durumda toplam küresel GHG emisyonlarının yüzde 7,3'ünü oluşturmaktadır (WTTC, 2025).

Diğer taraftan, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün öngörülerine göre turizmden kaynaklanan toplam emisyon oranının, 2016-2030 yılları arasında dörtte bir oranında artması beklenmektedir (Dünya Ekonomik Forumu, 2023). Buna ek olarak, turizm sektöründen kaynaklanan emisyonların gelecekte artacağı, iç ve dış turizm hareketlerine katılan kişi sayısındaki yükselişin, seyahat ve konaklama kapasitesinin küresel ölçekte genişlemesine, seyahat biçimlerinin giderek daha fazla enerji tüketir hâle gelmesine neden olacağı öngörülmektedir (Becken, 2007, Dickson ve Dillimono, 2015; Scott, Peeters ve Gössling, 2010).

Dünya Küresel Turizm Dayanıklılık Günü kapsamında yayımlanan değerlendirmelerde, ise turizm paydaşlarının yatırımlarını, toplulukların ve ekosistemlerin dayanıklılığını güçlendirmeye ve iklim değişikliğine uyum süreçlerini hızlandırmaya yönlendirmeleri gerektiği belirtilmekte ve bu doğrultuda üç temel fırsat ön plana çıkarılmaktadır (Novenario ve Kleiberg, 2024):

- İklim uyumunu destekleyen ekosistemlerin korunması,
- Toplulukların iklim değişikliğine karşı dayanıklılıklarını artırmalarına yardımcı olacak geçim fırsatlarının sağlanması,
- İklim değişikliğine uyumun gerekliliği konusunda farkındalık yaratılması.

COVID-19 pandemisi sonrası turizmin yeniden canlandırılması için hazırlanan Tek Gezegen Vizyonu'nda (One Planet Programme) vurgulandığı

üzere, sektörde yeşil bir toparlanma yönünde taahhütlerde bulunmak ve bu doğrultuda planlama yapmak, turizmin Paris Anlaşması'nın hedefleriyle uyumlu biçimde dönüştürülmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bununla birlikte, ziyaretçi deneyimlerinin karbon yoğun yöntemler yerine toplum ve ekosistem refahını önceleyen uygulamalarla geliştirilmesi hâlinde, turizm sektörü düşük karbonlu bir geleceğe geçişte öncü bir rol üstlenebilecek potansiyele sahiptir (One Planet Sustainable Tourism Programme, 2021).

2.2. İklim Değişikliğinin Turizm Üzerindeki Etkisi

Turizm sektörünün esnek ve kırılgan yapısı sebebiyle her türlü etmenden etkilendiği düşünüldüğünde (Celep, Kavlak, Gökçe ve Altunöz, 2020: 959), iklim değişikliğinin turizm sektörü üzerinde hem destinasyon düzeyinde hem de operasyonel düzeyde kapsamlı etkilere sebep olacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, iklim değişikliğinin turizm sektörü üzerindeki etkileri destinasyon ve operasyonel düzeyde sıralanmaktadır (Cambridge Institute for Sustainability Leadership, 2025):

Destinasyon Düzeyindeki Etkiler

- Deniz seviyesinin yükselmesi ve aşırı hava olaylarının artması, kıyı turizmine ilişkin altyapının bütünlüğünü tehdit ederek kumsalların aşınmasına, daralmasına ve bazı bölgelerin sular altında kalmasına yol açacaktır.
- Okyanusların asitlenmesi ve deniz suyu sıcaklıklarında yükseliş, mercan resiflerinin bozulmasına ve uzun vadede yok olmasına neden olarak ekosistem hizmetlerini ve mercan resiflerine dayalı turizm faaliyetlerini ciddi biçimde zayıflatacaktır.
- Artan sıcaklık değerleri, bazı kış sporları destinasyonlarının sürdürülebilirliğini azaltacak, bölgedeki biyolojik çeşitliliğin kaybına yol açacak ve orman yangınlarının sıklığını ve şiddetini artıracaktır.

Operasyonel Düzeydeki Etkiler

- Su kaynaklarının azalması, turizm işletmeleri ile yerel sanayi ve topluluklar arasında kaynak paylaşımına yönelik anlaşmazlıklara yol açabilecektir.
- Aşırı hava olaylarının artması, özellikle ekonomik açıdan kırılgan ülkelerde turizm operasyonlarında belirsizliği ve kesintileri artıracaktır.
- Aşırı hava koşullarına veya deniz seviyesinin yükselmesine maruz kalan destinasyonlarda sigortalanabilirlik azalacak ve bu durum sektörün risk yönetimini zorlaştıracaktır.

- Sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik politikalar, özellikle ulaşım kaynaklı emisyonların düşürülmesine ilişkin maliyetlerin sektöre ek yük olarak yansımaya neden olabilecektir.

Destinasyon ve operasyonel düzeydeki etkiler ele alındığında iklim değişikliğinin turizm üzerindeki etkilerinin fiziksel çevrede meydana gelen değişimler ile birlikte ekonomik ve toplumsal dinamikleri içeren çok geniş bir etki alanı oluşturduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) ise turistik destinasyonları etkileyecek iklim değişikliği etkilerini aşağıdaki gibi kategoriler altında incelemektedir (GSTC, 2025):

Doğrudan iklim etkileri

- Daha sıcak yazlar
- Daha sıcak kışlar
- Yağış değişikliği (su temini)
- Aşırı olayların artması

Dolaylı çevresel değişim etkileri

- Biyolojik çeşitlilik kaybı (karasal ve denizel)
- Deniz seviyesinin yükselmesi
- Hastalıklar

Azaltım politikalarının turist hareketliliği üzerindeki etkisi

- Seyahat maliyetleri ve destinasyon seçimi

Dolaylı toplumsal değişim etkileri

- Küresel/bölgesel ekonomik etkiler
- Artan güvenlik riskleri (toplumsal/yönetimsel bozulma)

Özetle, iklim değişikliğinin turizm sektörü üzerindeki etkileri; destinasyonların fiziksel çekicilikleri, işletmelerin operasyonel sürdürülebilirlikleri, turist davranışları ve yerel sosyo-ekonomik yapılar olmak üzere çok çeşitli ve kapsamlıdır. Bu durum ise turizm plan ve politikalarının, iklim uyumu, risk yönetimi ve sürdürülebilirlik ilkeleri temelinde bütüncül ve uzun vadeli bir bakış açısıyla ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3. İKLİM ADALETİ KAVRAMI

İklim adaleti kavramının temelini ekolojik analiz ve uygulamalar açısından çevresel adalet kavramına dayandığı bilinmektedir (Trott, Lam, Roncker, Gray, Courtney and Even, 2023). Çok sayıda akademisyen ve aktivistin çevresel adalet hareketinin başlangıcı olarak kabul ettiği 1982 tarihli Warren County protestoları, PCB (poliklorlu bifeniller) ile kirlenmiş toprağın düşük gelirli ve çoğunlukla Afrika kökenli Amerikalıların yaşadığı bir topluluğa gömülmesine karşı yürütülmüş; bu süreç, sivil haklar savunucuları ile siyahi siyasi liderleri çevreci örgütlerle bir araya getirerek 1960'lardan bu yana bu iki hareket arasındaki ilk büyük ortak eylemi ortaya çıkarmıştır (Schlosberg ve Collins, 2014).

Çevre adaleti, “çevre yasalarının, düzenlemelerinin ve politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve yürürlüğe konması süreçlerinde, ırk, renk, ulusal köken veya gelirden bağımsız olarak tüm bireylerin adil muamele görmesini ve karar alma süreçlerine anlamlı biçimde katılımını” ifade etmektedir (EPA, 2021). Çevresel adalet üzerine yapılan ampirik çalışmalar ise aşağıdaki iki duruma dikkat çekmektedir (Lee ve Jamal, 2008: 48):

- Düşük gelirli ve azınlıkta olan toplumlar, çevresel risklere orantısız bir şekilde maruz kalmaktadır (Bullard, 1994; Lee ve Chavez, 1987),
- Düşük gelirli ve azınlıkta olan toplumların, diğer toplumlara göre doğal kaynaklara erişim ve kalkınma politikalarından yararlanma olasılıkları daha düşüktür (Porter ve Tarrant, 2001).

İklim adaleti ve çevre adaleti kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmakta ya da en azından aralarındaki ayrım gözetilmeksizin birlikte ele alınmaktadır (Open Environmental Data Project, 2022: 5). İklim adaleti, iklim değişikliğinin özellikle düşük gelirli toplumlar üzerinde orantısız etkiler yarattığını ve bu toplumların iklim değişikliğine en az katkıda bulunan kesimler olmasına rağmen en ağır sonuçlarla karşı karşıya kaldıklarını kabul eden bir yaklaşımdır (University of California Center for Climate Justice, 2025).

Şekil 1. İklim Adaletinin 6 Temel İlkesi

Kaynak: University of California, Center for Climate Justice (Kaliforniya Üniversitesi, İklim Adaleti Merkezi), 2025

Şekil 1’de iklim adaletinin 6 temel ilkesi gösterilmektedir. Aşağıda ise her bir ilke kısaca açıklanmaktadır (Greenfield, 2025):

- **Adil Geçiş:** Adil Geçiş ilkesinin temelini, iklim değişikliğinde orantısız biçimde etkilenen işçiler ile yerel toplumların yeniden eğitim olanaklarına erişmesini, adil ve güvenceli ücret düzeylerine sahip olmasını ve yenilenebilir enerji sektörlerinde nitelikli istihdam fırsatlarıyla eşit ve hakkaniyetli bir biçimde desteklenmesini güvence altına alma hedefi oluşturmaktadır.
- **Sosyal, İrksal ve Çevresel Adalet:** Sosyal, ırksal ve çevresel adalet yaklaşımı, savunmasız grupların politika oluşturma süreçlerine etkin katılımını sağlayarak temiz hava, temiz su ve sürdürülebilir barınma gibi temel yaşamsal kaynaklara erişimlerini güvence altına almayı ve böylece söz konusu sorunları gidermeyi amaçlamaktadır.
- **Yerli Halkların İklim Eylemi:** Yerli halkların iklim eylemi ilkesi iklimle ilgili karar alma süreçlerine ve yerli halkların toprak haklarının korunmasına yönelik süreçlere, yerli halkların dahil edilmesine odaklanmaktadır.
- **Toplumsal Dayanıklılık ve Uyum:** Toplumsal dayanıklılık ve uyum ilkesi, savunmasız toplulukların sel, kuraklık ve kasırga felaketlerine uyum sağlama ve bunlardan kurtulma kapasitelerini geliştirmektedir.

- **Doğal İklim Çözümleri:** Doğal iklim çözümleri ilkesi; ağaçlandırma, rejeneratif tarım ve sulak alanların restorasyonu gibi azaltım amaçlı ekosistemlerin kullanılmasına dayanmaktadır.
- **İklim Eğitimi ve Katılım:** İklim eğitimi ve katılımı ilkesi, iklim sorunları hakkında insanlara ve topluluklara eğitim vererek onları iklim adaleti çabalarında bir güç haline getirmektedir.

Yukarıda açıklanan ilkeler bir bütün olarak incelendiğinde, iklim adaletinin çevresel etkilerin azaltılmasına odaklanan bir teknik yaklaşım değil, toplumsal eşitsizlikleri gideren ve kırılgan grupların haklarını öncelik haline getiren katılımcı odaklı bir politika çerçevesi sunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4. İKLİM ADALETİ VE TURİZM

Turizm sektörü, her ne kadar ekonomik büyümeye ve kültürel etkileşime katkıda bulunan bir alan olsa da çevresel, sosyal ve etik konularında adalet tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Özellikle iklim değişikliği ekseninde ortaya çıkan çok boyutlu etkileri sebebiyle turizm faaliyetlerinin adalet temelli bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekmektedir.

Turizm bağlamında iki tür adaletsizlik yaklaşımı bulunmaktadır ve bu yaklaşımlar farklı bağlamlarda sıklıkla eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır (Higgins-Desbiolles, Whyte ve Tedmanson: 2013).

- Birincisi; organ nakli kapsamında yürütülen tıbbi turizm, gecekondu turizmi (bkz. Whyte, Selinger ve Outterson, 2011) seks turizmi veya kutsal ritüellerin anlamını değersizleştiren kültür turizmi uygulamaları gibi doğası gereği sömürücü nitelik taşıyan turizm türlerini kapsamaktadır.
- İkincisi ise bireylerin yaşadığı, çalıştığı ve sosyalleştiği mekânları tahrip eden turizm pratiklerine işaret etmektedir ve bu çerçeve çevresel adalet kapsamında ele alınmaktadır.

Lee ve Jamal (2008), rekreasyon ve turizm bağlamında çevresel adalet konusuna ilişkin sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğunu belirtmektedir ve çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi özetlemektedir:

- ABD'nin Güney Appalachians bölgesinde federal yönetim altındaki turizm alanlarının mekânsal dağılımında belirli sosyoekonomik ve ırksal gruplar arasında eşitsizliklerin gözlemlenmesi (Floyd ve Johnson, 2002),
- Honduras'ın Bay Adaları'nda turistlerin yerel topluluklara kıyasla orantısız düzeyde su tüketmesi (Stonich, 1998),

- Kenya'daki koruma altındaki parkların Maasai halkı ve diğer yerel sakinlere kapatılması sonucunda bu toplulukların geleneksel kullanım haklarının kısıtlanması (Akama, 1999),
- Güney Afrika'da yerli halkların topraklarının devlet tarafından kamulaştırılması ve yerinden edilen bu toplumların, daha önce yararlanabildikleri koruma parkları ve doğal rezervlerdeki rekreasyonel olanaklardan mahrum bırakılması (Geisler ve Lesoalo, 2000).

Lee ve Jamal (2008) tarafından belirtilen örnekler, rekreasyon ve turizm alanlarında çevresel adaletin nasıl ihlal edildiğine ilişkin önemli göstergeler sunmaktadır (Camargo, Lane ve Jamal, 2008: 72).

Seyahat ve turizm olgusu iklim adaleti perspektifinden değerlendirildiğinde ise iklim değişikliğinin sebep olduğu risklerin yalnızca turizm işletmeleri ve gezginlerle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda turizmin varlığını sürdürdüğü, ev sahibi toplumların ekolojik ve kültürel temelli geçim kaynaklarını ve temel yaşam varlıklarını da ciddi biçimde tehdit ettiği görülmektedir (The Travel Foundation, 2025). Bu bağlamda, turizmin iklim değişikliğine hem sebep olan hem de iklim değişikliğinin etkilerine maruz kalan yapısı dikkate alındığında, turizm sektörünün iklim politikalarının yalnızca ekonomik açıdan değil aynı zamanda ev sahibi toplumların haklarını, kırılganlık düzeylerini ve adil uyum kapasitelerine önem veren bir çerçevede ele alınması gerekmektedir.

Seyahat ve turizm sektörünün iklim adaletini bütüncül bir biçimde ele alabilmesi açısından iki temel husus kritik önem taşımaktadır (The Travel Foundation, 2024: 23).

Emisyonlar Konusunda Adil Eylem

- Turizm kaynaklı emisyonların önemli bir bölümü, düzenli olarak uluslararası seyahat eden küresel nüfusun küçük bir kesimi tarafından orantısız biçimde üretilmektedir.
- İklim değişikliğinin olumsuz etkileri en az seyahat eden ve en düşük karbon ayak izine sahip topluluklar tarafından orantısız şekilde hissedilmektedir.

Uyum ve Dayanıklılık Konusunda Adil Eylem

- İklim değişikliğinden en ciddi biçimde etkilenen bölgeler, çoğu zaman ekonomik açıdan turizme yüksek düzeyde bağımlı olan destinasyonlardır.
- Bu destinasyonlar genellikle uyum sağlama veya iklim dayanıklılığı geliştirme konusunda en sınırlı mali kaynağa ve kurumsal kapasiteye sahip toplumlardır.

Tablo 1. Turizmde İklim Adaleti Boyutları

İklim Adaleti Boyutu	Turizm Bağlamı Örneği	Akademik Analiz Odağı
Dağıtıcı Adalet	Turizmin getirileri ve yüklerinin eşitsiz dağılımı; turistler ve ev sahibi toplumlar arasında karbon ayak izi eşitsizliği.	Turizm değer zincirlerinde ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin incelenmesi; farklı turizm segmentlerinin karbon ayak izlerinin analizi.
Prosedürel Adalet	Yerel toplumların turizm planlaması ve iklim politikası kararlarına katılım eksikliği.	Turizmde yönetim yapıları ve karar alma süreçlerini analiz etmek; katılımcı yaklaşımların etkinliğini değerlendirmek.
Tanımadaleti	Turizm geliştirme ve iklim uyum stratejilerinde yerli halkların bilgi ve kültürel değerlerinin marjinalleştirilmesi.	Turizm ve kalkınma konusunda hakim olan anlatıları eleştirel bir bakış açısıyla incelemek; kültürel açıdan duyarlı ve yerel koşullara uygun çözümleri teşvik etmek.
Düzeltilici Adalet	Turizme bağımlı ülkelerde iklim kırılganlığına katkıda bulunan tarihsel emisyonlar ve sömürgeciliğin mirası.	Turizm gelişiminde tarihsel güç dinamiklerini ve sömürge mirasını analiz etmek; tazminat ve borçların silinmesini savunmak.

Kaynak: Sustainability Directory (Sürdürülebilirlik Rehberi), 2025

Tablo 1, iklim adaletinin çok boyutlu yapısını turizm bağlamında sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır. Turizmde iklim adaletinin boyutlarının açıklandığı Tablo 1, bütüncül bir yaklaşım ile ele alındığında, turizm ve iklim adaleti literatüründe normatif ilkeler ile ampirik analiz alanlarını bir araya getiren geniş bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, turizmin iklim adaleti kapsamındaki rolü, çevresel sürdürülebilirlik ile birlikte toplumsal eşitlik ve katılımcı yönetim odaklı bir yaklaşım ile ele alınmalıdır.

6. SONUÇ

Turizm sektörü, küresel ölçekte kültürel, sosyal ve ekonomik etkileşimlerin yoğun biçimde gerçekleştiği stratejik öneme sahip bir faaliyet alanı (Altunöz, Aksu ve Kavlak, 2022: 5) olmakla birlikte özellikle iklim değişikliğine hem sebep olan hem de iklim değişikliğinden etkilenen kırılgan bir yapıya sahiptir. Bu kitap bölümünde vurgulandığı üzere iklim değişikliği sadece çevresel değil aynı zamanda yoksulluk, suç oranları ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile salgın hastalıkları daha da ağırlaştırma potansiyeli bulunmaktadır ve bu durum, özellikle başa çıkma kapasiteleri sınırlı olan destinasyonlardaki topluluklar ile marjinal gruplar üzerinde ek ve orantısız yükler oluşturan

bir adalet meselesidir (Amorim-Maia vd., 2022; Buizza, 2023; Pelling vd., 2021). Dolayısıyla, iklim değişikliğinin etkilerinin farklı toplumsal gruplar üzerinde farklı şekilde ortaya çıkması, turizm faaliyetlerinin planlanması ve uygulanması süreçlerinde adalet ilkelerinin göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Turizm ve iklim değişikliği arasındaki çift yönlü ilişki, sektörün iklim krizindeki konumunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bir yandan turizm; ulaşım, konaklama ve tedarik zincirleri aracılığıyla sera gazı emisyonlarının artmasına katkıda bulunarak iklim değişikliğinin nedenlerinden biri hâline gelmekte (Gössling, 2002; Lenzen vd., 2018), diğer yandan ise deniz seviyesinin yükselmesi, aşırı hava olayları, su kıtlığı gibi etkilerle destinasyonların fiziksel bütünlüğünü, işletmelerin operasyonel sürdürülebilirliğini ve yerel sosyo-ekonomik yapıları ciddi biçimde tehdit etmektedir (Cambridge Institute for Sustainability Leadership, 2025; GSTC, 2025). Bu durum, iklim değişikliği ekseninde turizm politikalarının bütüncül bir açıdan ele alınması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Brundtland Raporu'ndan türetilen sürdürülebilir turizm yaklaşımı her ne kadar mevcut turistlerin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılama hedefini merkeze alsın da (UNWTO, 1994: 30), kalkınmanın maliyet ve faydalarının turizm paydaşları arasında adil biçimde dağıtılmasına ilişkin yapısal eşitsizlikleri yeterince görünür kılmamaktadır (Camargo, Lane ve Jamal, 2008: 70). Nitekim mevcut literatürde, turizmin yol açtığı sosyal geri bildirimlere ve adil yönetim süreçlerini güçlendirebilecek adalet ve eşitlik perspektiflerine yeterli düzeyde odaklanılmadığı vurgulanmaktadır (Jamal ve Camargo, 2014; Higgins-Desbiolles, 2018; Morea, 2021: 4). Bu bağlamda, turizmde iklim adaletinin dağıtıcı, prosedürel, tanıma ve düzeltici adalet boyutlarıyla birlikte ele alınması, sektörün tarihsel sorumluluklarının ve güncel güç asimetrisinin analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Seyahat ve turizm olgusu iklim adaleti perspektifinden değerlendirildiğinde, iklim değişikliğinin sebep olduğu risklerin yalnızca turizm işletmeleri ve gezginlerle sınırlı kalmadığı; turizmin varlığını sürdürdüğü ev sahibi toplumların ekolojik ve kültürel temelli geçim kaynaklarını ve temel yaşam varlıklarını da ciddi biçimde tehdit ettiği görülmektedir (The Travel Foundation, 2025). Turizm kaynaklı emisyonların, düzenli olarak uluslararası seyahat eden küresel nüfusun küçük bir kesimi tarafından orantısız biçimde üretilmesi; buna karşın iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin en az seyahat eden ve en düşük karbon ayak izine sahip topluluklar tarafından orantısız şekilde hissedilmesi, sektörde emisyonlar konusunda adil eylemi kaçınılmaz kılmaktadır (The Travel Foundation, 2024: 23). Benzer biçimde, iklim

değişikliğinden en ciddi biçimde etkilenen ve çoğu zaman turizme yüksek düzeyde bağımlı olan destinasyonların uyum ve dayanıklılık geliştirme konusunda sınırlı mali ve kurumsal kapasiteye sahip olması, iklim adaletini turizm için etik bir tercih olmaktan çıkarıp yapısal bir zorunluluk hâline getirmektedir.

Sonuç olarak, Kyoto Protokolü, UNFCCC ve Paris Anlaşması'nın iklim adaleti boyutunu yeterli düzeyde ele almadığı yönündeki eleştiriler (Jourdan ve Wertin, 2020; von Lucke, 2021; Rastegar ve Ruhanen, 2023: 1), turizm alanı için de geçerliliğini korumaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, adalet olgusunun turizmde geçiş süreçlerine yönelik araştırma ve politika yaklaşımlarında merkezi bir konumda ele alınmadığı görülmektedir (Rastegar ve Ruhanen, 2023: 1). Bu nedenle, turizm sektöründe iklim adaletinin ilerletilmesi, güncel bir gerekliliğin ötesinde, sürdürülebilir turizmin toplumsal meşruiyetini ve uzun vadeli dayanıklılığını güvence altına alacak kritik bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir (Rastegar ve Becken, 2024).

Kaynakça

- Akama, J.S. (1999). Marginalization of the Maasai in Kenya. *Annals of Tourism Research* 26 (3), 716–718.
- Altunöz, Ö., Aksu, H. S., & Kavlak, H. T. (2022). Konaklama işletmelerinde farklılaşma: Farklı turizm deneyimlerinin incelenmesi. E. Arıkan (Ed.), *Konaklama işletmeciliğinde güncel konular* içinde (ss. 5-16). Eğitim Yayınevi.
- Amorim-Maia, A. T., Anguelovski, I., Chu, E., & Connolly, J. (2022). Intersectional climate justice: A conceptual pathway for bridging adaptation planning, transformative action, and social equity. *Urban Climate*, 41, 101053. <https://doi.org/10.1016/j.uclim.2021.101053>
- Becken, S. (2007). Tourists' perception of international air travel's impact on the global climate and the potential climate change policies. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(4), 351–368. <https://doi.org/10.2167/jost710.0>
- Buizza, R. (2023). *Climate Change: Scientific Evidence and Projected Warming*. In *Global Climate Justice* (pp. 22).
- Bullard, r.D. (1994) *Dumping in Dixie: Race, Class, and Environmental Quality* (2nd edn). Boulder: Westview Press.
- Camargo, B., Lane, K., & Jamal, T. (2007). Environmental justice and sustainable tourism: The missing cultural link. *The George Wright Forum*, 24(3), 70–80. <https://www.georgewright.org/243camargo.pdf>
- Cambridge Institute for Sustainability Leadership (2025). <https://www.cisl.cam.ac.uk/system/files/documents/ipcc-ar5-implications-for-tourism-briefing-prin.pdf>
- Celep, M., Kavlak, H. T., Gökçe, A., & Altunöz, Ö. (2020). Kültür Turisti Tipolojilerinin Belirlenmesi: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Örneği (Determination of Cultural Tourist Typologies: Example of Museum of Anatolian Civilizations). *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 8(2), 958-970.
- Center for Climate Justice (University of California). (2005). *What is climate justice?* <https://centerclimatejustice.universityofcalifornia.edu/what-is-climate-justice/>
- Civelek, M. (2022). Analysis of Climate Change and Tourism Related Studies with Visual Mapping Technique. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 5(2), 132-144.
- Dickinson, J. E., & Dillimono, H. D. (2015). Travel, tourism, climate change, and behavioral change: Travelers' perspectives from a developing country, Nigeria. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(3), 437–454. <https://doi.org/10.1080/09669582.2014.957210>
- EPA. (2021). *Environmental justice at the EPA*. <https://www.epa.gov/environmentaljustice>

- Floyd, M. F., & Johnson, C. Y. (2002). Coming to terms with environmental justice in outdoor recreation: A conceptual discussion with research implications. *Leisure sciences*, 24(1), 59-77.
- Geisler, C., & Letsoalo, E. (2000). Rethinking land reform in South Africa: An alternative approach to environmental justice. *Sociological Research Online*, 5(2), 80-88.
- Greenfield, E. (2025). What Are The Six Pillars Of Climate Justice? <https://sig-maearth.com/what-are-the-six-pillars-of-climate-justice/>
- Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. *Global Environmental Change*, 12, 283-302. [https://doi.org/10.1016/S0959-3780\(02\)00044-4](https://doi.org/10.1016/S0959-3780(02)00044-4)
- GSTC (Global Sustainable Tourism Council). (2025). *Tourism and climate change* (Luigi Cabrini presentation). <https://www.gstc.org/wp-content/uploads/SI-Luigi-Cabrini.pdf>
- Hamilton, J. M., Maddison, D. J., & Tol, R. S. (2005). Effects of climate change on international tourism. *Climate research*, 29(3), 245-254.
- Higgins-Desbiolles, F. (2018). The potential for justice through tourism. *Via. Tourism Review*, (13).
- Higgins-Desbiolles, F., Whyte, K. P., & Tedmanson, D. J. (2013). *Tourism and environmental justice* (Doctoral dissertation, Sagamore).
- Jamal, T., & Camargo, B. A. (2014). Sustainable tourism, justice and an ethic of care: Toward the just destination. *Journal of sustainable tourism*, 22(1), 11-30.
- Jourdan, D., & Wertin, J. (2021). Intergenerational rights to a sustainable future: Insights for climate justice and tourism. In *Justice and Tourism* (pp. 194-203).
- Lee, C., & Chavez Jr, B. F. (1987). Toxic wastes and race in the United States: A national report on the racial and socio-economic characteristics of communities with hazardous waste sites. *New York: Commission for Racial Justice, United Church of Christ*.
- Lee, S., & Jamal, T. (2008). Environmental justice and environmental equity in tourism: Missing links to sustainability. *Journal of Ecotourism*, 7(1), 44-67. <https://doi.org/10.2167/joe154.0>
- Lenzen, M., Sun, Y.-Y., Faturay, F., Ting, Y.-P., Geschke, A., & Malik, A. (2018). The carbon footprint of global tourism. *Nature Climate Change*, 8(6), 522-528. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x>
- Morea, J. P. (2021). Environmental justice, well-being and sustainable tourism in protected area management. *Journal of Ecotourism*, 20(3), 250-269.
- NASA. (2025). *What is climate change?* <https://science.nasa.gov/climate-change/what-is-climate-change/>

- Novenario, C., Kleiberg, M. (2024). Three ways tourism can support climate adaptation. <https://www.preventionweb.net/news/three-ways-tourism-can-support-climate-adaptation>
- One Planet Sustainable Tourism Programme—Glasgow Declaration: A Commitment to a Decade of Climate Action. 2021. Available online: https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/2022-02/GlasgowDeclaration_EN_0.pdf
- Pelling, M., Chow, W. T. L., Chu, E., Dawson, R., Dodman, D., Fraser, A., Hayward, B., Khirfan, L., McPhearson, T., Prakash, A., & Ziervogel, G. (2021). A climate resilience research renewal agenda: Learning lessons from the COVID-19 pandemic for urban climate resilience. *Climate and Development*, 14(7), 617–624. <https://doi.org/10.1080/17565529.2021.1979909>
- Porter, R., & Tarrant, M. A. (2001). A case study of environmental justice and federal tourism sites in southern Appalachia: A GIS application. *Journal of Travel Research*, 40(1), 27-40.
- Rastegar, R., & Becken, S. (2025). Embedding justice into climate policy and practice relevant to tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 33(10), 2011-2028.
- Rastegar, R., & Ruhanen, L. (2023). Climate change and tourism transition: From cosmopolitan to local justice. *Annals of Tourism Research*, 100, 103565. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2023.103565>
- Schlosberg, D., & Collins, L. B. (2014). From environmental to climate justice: A conceptual framework. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 5(3), 359–374. http://www.sscs.uvsc.fr/IMG/pdf/schosbergcollins_from_ej_to_cj_wire_cc_2014.pdf
- Scott, D., Peeters, P., & Gössling, S. (2010). Can tourism deliver its “aspirational” greenhouse gas emission reduction targets? *Journal of Sustainable Tourism*, 18(3), 393–408. <https://doi.org/10.1080/09669581003653542>
- Stonich, S. C. (1998). Political ecology of tourism. *Annals of tourism research*, 25(1), 25-54.
- Sustainability Directory (2025). *Pollution Sustainability Directory*. <https://pollution.sustainability-directory.com/term/climate-justice-in-tourism/>
- The Travel Foundation. (2024). *Climate justice and tourism*. https://www.thetravelfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2024/07/Climate_Justice_Tourism_v5.pdf
- The Travel Foundation. (2025). *Climate justice: About the programme*. <https://www.thetravelfoundation.org.uk/climatejustice/>
- Trott, C. D., Lam, S., Roncker, J., Gray, E. S., Courtney, R. H., & Even, T. L. (2023). Justice in climate change education: A systematic review. *Environmental Education Research*, 29(11), 1535-1572.

- UN (United Nations). (2025). *What is climate change?* <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change>
- UN Women. (2025). *How gender inequality and climate change are interconnected.* <https://www.unwomen.org/en/articles/explainer/how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected>
- UNWTO. (1994). *Agenda 21 for Travel and Tourism: Towards Environmentally Sustainable Tourism.* World Tourism Organization, World Travel & Tourism Council, Earth Council.
- Whyte, K. P., Selinger, E., & Outterson, K. (2011). Poverty tourism and the problem of consent. *Journal of Global Ethics*, 7(3), 337-348.
- WMO (2025). Climate Change. <https://wmo.int/topics/climate-change>
- World Economic Forum. (2023). *How rising temperatures will reshape global tourism.* <https://www.weforum.org/stories/2023/08/temperatures-tourism-climate-impact/>
- WTO (2004). Tourism's Potential as a Sustainable Development Strategy. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284408191>
- WTTC (2025). Global Travel & Tourism Sector Cuts Emissions Intensity as Economic Prosperity Grows. <https://wtcc.org/news/global-travel-tourism-sector-cuts-emissions-intensity-economic-prosperity-grows#:~:~:-text=According%20to%20the%20global%20tourism,8.3%25%20share%20in%20in%202019.>

